

Концепція

утворення Фонду для забезпечення освітньої інфраструктури з урахуванням потреб здобувачів освіти з особливими освітніми потребами

1. Актуальність і загальні засади

Широкомасштабна агресія російської федерації проти України спричинила низку гострих проблем у сферах освіти, науки та інновацій. Агресор свідомо атакує освітню та наукову інфраструктуру, використовує освіту як зброю на тимчасово окупованих територіях, насильно впроваджуючи російські навчальні програми та підручники.

Війна негативно вплинула на доступність навчання для українських учнів та студентів, створивши загрозу зниження якості освіти в цілому. Частина учасників освітнього процесу була змушена тимчасово переїхати у безпечніші регіони України або виїхати за її межі (за кордоном продовжують перебувати близько **364 тис. учнів**, з них – 1346 дітей з особливими освітніми потребами, та **4 970 педпрацівників**).

Внаслідок воєнних дій значна кількість здобувачів освіти та педагогів отримали травматичний досвід та потребують психологічної підтримки й допомоги.

Станом на липень 2025 року на підконтрольній Україні території було **зруйновано 397 та пошкоджено 3805 закладів освіти, що становить 16,50%** від загальної кількості закладів освіти на підконтрольній Україні території та 54 інклюзивно-ресурсних центрів, приміщення яких пошкоджено та наразі не можуть використовуватись за цільовим призначенням. Відомості щодо зруйнованих та пошкоджених закладів освіти на тимчасово окупованих територіях уточнити немає можливості. За час війни сфера науки зазнала значних втрат, а основні матеріальні втрати сфери науки пов'язані із пошкодженням та руйнуванням дослідницької інфраструктури. У більшості закладів на територіях, які були під тимчасовою окупацією, знищено, пошкоджено або викрадено обладнання. Частина будівель потребує повної відбудови або капремонту, тисячі приміщень – термінового косметичного ремонту. Станом на початок 2025 року було **пошкоджено або зруйновано 1486 будівель, що належать 186 науковим установам та закладам вищої освіти України**. Через пошкодження та руйнування будівель було повністю знищено або **виведено з ладу понад 750 одиниць наукового обладнання**, яке використовується в широкому спектрі досліджень. Понад 643 одиниці такого обладнання не підлягає відновленню і потребує заміни. Втрачена значна частина шкільних автобусів, що унеможливило системне підвезення учнів до закладів освіти в сільській місцевості.

Одночасно освітня система продемонструвала високий рівень стійкості у воєнний час – після вимушених канікул на початку війни вже з 14 березня 2022 року більшість закладів освіти відновили освітній процес з використанням технологій дистанційного навчання та завершили навчання у червні-липні. 1 вересня 2024 року переважна більшість закладів освіти розпочала новий навчальний рік за очною формою навчання або змішано. Станом на 2024 рік в Україні спостерігається поступове відновлення охоплення дошкільною освітою, яке було порушене внаслідок повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році.

Повномасштабна війна суттєво вплинула на систему дошкільної освіти в Україні. Станом на червень 2025 року зруйновано 131 заклад дошкільної освіти, понад 12 пошкоджено, а 910 закладів залишаються на тимчасово окупованих територіях.

Наразі освітній процес здійснюється у 11 810 закладах дошкільної освіти, з яких лише 77% працюють у звичайному (очному) форматі, інші – у дистанційній або змішаній формах.

Одним із ключових бар'єрів для забезпечення безперервного очного освітнього процесу в закладах дошкільної освіти є відсутність укриттів. Згідно з проведеним аналізом, рівень забезпечення ЗДО належними підземними укриттями в прифронтових регіонах залишається критично низьким.

Так, лише 42 заклади дошкільної освіти у 8 прифронтових областях мають змогу користуватися підземними укриттями інших установ. При цьому у 5 із 8 областей — Запорізькій, Дніпропетровській, Сумській, Харківській та Херсонській — власні або доступні укриття практично відсутні. Це означає, що переважна більшість дітей не мають змоги відвідувати садок у безпечному режимі.

На сьогодні в закладах дошкільної освіти навчається 740 907 дітей, з яких 49,6% – дівчатка, а 50,4% – хлопчики. У системі працює близько 104 тисяч педагогічних працівників, переважна більшість з яких – жінки (понад 98%).

Продовжує розвиватися система інклюзивного навчання, яка дає можливість дітям з особливими освітніми потребами, зокрема дітям з інвалідністю, здобувати освіту разом з іншими дітьми. Заклади поступово адаптують свою інфраструктуру для забезпечення доступності для дітей з обмеженими можливостями.

Створення інклюзивного освітнього середовища в дошкільній освіті базується на принципах доступності, рівності, підтримки та співпраці і реалізується через державну підтримку послуг дошкільної освіти.

Така підтримка з державного бюджету спрямована на отримання дітьми корекційно-розвиткових занять відповідно для індивідуальних потреб та індивідуальних засобів корекції.

На сьогодні освітній процес забезпечено для 18 338 вихованців з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в 8 745 інклюзивних групах закладів дошкільної освіти та для 36 101 вихованця у 3 030 спеціальних групах закладів дошкільної освіти.

Окрім цього, через війну суттєво зросла кількість дітей-біженців та внутрішньо переміщених осіб, які також залучаються до навчання в садках, що вимагає особливих підходів до мовної та культурної адаптації. Держава дотримується принципу рівних можливостей для хлопчиків і дівчаток, всі освітні програми включають гендерний компонент, спрямований на формування середовища, вільного від стереотипів.

Водночас війна ускладнює збір повних даних про здобуття дошкільної освіти всіма дітьми, зокрема і дітьми з числа національних меншин, адже наразі в країні відсутня єдина система моніторингу таких показників. Незважаючи на це, спостерігається позитивна тенденція до зростання охоплення дошкільною освітою серед різних соціальних груп, зокрема завдяки активному розвитку інклюзивного навчання.

Основним завданням державної політики залишається забезпечення безпечного, доступного та рівного доступу до дошкільної освіти для всіх дітей, незалежно від місця проживання, стану здоров'я чи соціального статусу, навіть в умовах війни.

Для забезпечення системного кваліфікованого психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в Україні налічується 706 інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), з яких 680 функціонує.

В умовах воєнного стану ІРЦ продовжують надавати послуги з проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку, корекційно-розвиткові послуги та здійснюють психолого-педагогічний супровід під час навчання дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з числа внутрішньо переміщених осіб.

47 ІРЦ знаходяться на тимчасово окупованій території (Донецька – 8, Запорізька – 22, Луганська – 9, Херсонська - 8).

Незважаючи на те, що в умовах війни, значна частина фахівців змінили місце проживання в межах України або виїхали за кордон, функціонуючі ІРЦ забезпечені педагогічними працівниками (вчителями-логопедами, вчителями-дефектологами, вчителями-реабілітологами, практичними психологами) на 84,5% (4040 осіб) від загальної потреби.

Починаючи з 2022 року ІРЦ проводять комплексну оцінку дітей, які отримали психологічну травму в умовах війни, та у разі потреби, забезпечують їхній психолого-педагогічний супровід під час освітнього процесу, а також надають рекомендації педагогам щодо організації навчання та надання психологічної підтримки.

З метою забезпечення безперервності освітнього процесу для дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, держава впроваджує альтернативні та гнучкі форми надання освіти. Зокрема, Державною установою «Школа супергероїв» у період з 2022 року по червень 2025 року надано освітні послуги 34 229 дітям (у 2022 році – 660 дітей, у 2023 – 11 339, у 2024 – 7 465, у 2025 (станом на 01.06.2025) – 14 765 дітей). Загалом за весь період функціонування установи надано 254 053 освітні послуги (2022 – 1 048, 2023 – 94 081, 2024 – 68 379, 2025 (станом на 01.06.2025) – 90 545). Важливо відзначити, що з січня 2024 року по травень 2025 року освітні послуги надавалися також у психіатричних відділеннях, де було охоплено 964 дитини, яким надано 8 507 освітніх послуг. Такий підхід дозволяє зберігати сталість освітнього процесу, підтримувати розвиток і навчання дітей незалежно від їхнього місця перебування та стану здоров'я.

Станом на вересень 2025 року здійснювався освітній процес у 11783 закладах ЗСО, з них: за очною формою надавали освітні послуги 8 420 заклади ЗСО (2 342996 учні); за дистанційною формою 2009 закладів ЗСО (312918 учнів); за змішаною – 1354 закладів ЗСО (619232 учнів). Кількість внутрішньо переміщених здобувачів освіти, які отримують освітні послуги в закладах ЗСО, що функціонують - 235 896, кількість здобувачів освіти, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях, що отримують освітні послуги в закладах ЗСО - 42 408.

Мережа суб'єктів освітньої діяльності у сфері вищої освіти представлена 629 суб'єктами освітньої діяльності, зокрема 441 суб'єкт має державну форму

власності, 39 — комунальну, 149 — приватну. Абсолютна більшість закладів вищої освіти (272) є державними (154). Серед закладів вищої освіти та їх структурних підрозділів - 12 вищих військових навчальних закладів, 9 закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання та 11 військових навчальних підрозділів ЗВО (усі — державні). В мережу також входять 71 територіально відокремлений структурний підрозділ ЗВО, з яких 26 — державні та 45 — приватні. У сфері вищої освіти також здійснюють діяльність 5 закладів післядипломної освіти. Проводять освітню діяльність лише на третьому рівні 183 наукові установи, з яких 182 — державні та 1 — приватна.

Станом на кінець навчального року загальна кількість здобувачів вищої освіти складала 966 382 особи (за даними ЄДЕБО без курсантів вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти).

Система освіти України переживає час глибоких трансформацій, що обумовлені як війною, так і суспільним запитом на рівність, доступність і якість освітніх послуг для кожної дитини. Освітній простір більше не може бути уніфікованим — він повинен відображати багатоголосся суспільства, реагувати на різноманіття людських потреб, створювати умови, у яких кожна дитина має можливість розкритися та відчутти себе частиною спільноти.

У цьому контексті створення Фонду для забезпечення освітньої інфраструктури з урахуванням потреб здобувачів освіти з особливими освітніми потребами є відповіддю на сучасні виклики. Йдеться не про фінансову установу, а про інтелектуально-координаційний майданчик, покликаний об'єднати управлінців, педагогів, фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, керівників закладів освіти, представників громадськості та батьків задля створення спільного простору розуміння, дії та підтримки.

Фонд формується на місцевому рівні — у громадах, де народжуються реальні практики, де щодня працюють педагоги, де діти стикаються з викликами і потребують підтримки. Його завдання — зібрати, систематизувати, узагальнити найкращі рішення, рекомендації, методики, напрацювання і досвід створення безпечного, інклюзивного освітнього середовища, що відповідає сучасним педагогічним, соціальним і гуманітарним орієнтирам.

2. Мета і завдання Фонду

Мета — створення сталої системи взаємодії між органами управління освітою, закладами, педагогічними колективами та громадою задля розвитку освітньої інфраструктури, доступної для всіх здобувачів освіти, зокрема з особливими освітніми потребами.

Основні завдання Фонду:

формування і поширення рекомендацій щодо розвитку освітнього середовища, адаптації простору до потреб різних груп дітей;

підтримка створення безпечного, інклюзивного і розвивального середовища у закладах освіти;

організація обміну досвідом між громадами, школами, дитячими садками, ІРЦ та іншими установами;

розроблення пропозицій щодо удосконалення місцевих програм у сфері освіти з урахуванням принципів універсального дизайну та розумного пристосування;

проведення моніторингів, аналізу стану доступності освітньої інфраструктури та потреб здобувачів освіти;

ініціювання партнерств і проєктів, спрямованих на покращення умов навчання і виховання дітей, створення освітнього простору, дружнього до кожного.

3. Принципи діяльності Фонду

Діяльність Фонду ґрунтується на таких принципах:

Людяність і повага – кожне рішення, кожна дія мають виходити з усвідомлення цінності дитини, її гідності, потреб та прав.

Безбар'єрність – усі ініціативи спрямовані на усунення перешкод у доступі до освіти.

Спільна відповідальність – управлінці, педагоги, батьки і громада є рівноправними учасниками процесу змін.

Системність і сталість – зміни повинні бути послідовними, інтегрованими у загальний розвиток громади.

Партнерство і відкритість – Фонд діє через взаємодію, діалог, спільне вироблення рішень, а не через адміністративні механізми.

Орієнтація на розвиток – мета не у тому, щоб констатувати проблеми, а щоб перетворювати їх на можливості для зростання.

4. Основні напрями роботи Фонду

1. **Аналітичний напрям** – вивчення стану освітньої інфраструктури, аналіз кращих практик, підготовка рекомендацій щодо облаштування закладів освіти з урахуванням потреб усіх дітей.

2. **Методичний напрям** – узагальнення досвіду педагогів, розроблення орієнтирів для створення інклюзивного простору, організація навчань, семінарів, круглих столів.

3. **Комунікаційний напрям** – створення мережі взаємопідтримки між громадами, закладами освіти та ІРЦ, налагодження постійного обміну інформацією та успішними прикладами.

4. **Партнерський напрям** – залучення освітніх, соціальних, громадських інституцій до співпраці; формування культури взаємодії.

5. **Освітньо-просвітницький напрям** – проведення інформаційних кампаній, розроблення рекомендацій і матеріалів для підвищення обізнаності громад щодо прав дітей і значення інклюзивного середовища.

5. Очікувані результати

Реалізація Концепції передбачає формування в кожній громаді місцевої системи підтримки освітньої інфраструктури, яка:

забезпечує взаємодію між управлінням освіти, закладами, ІРЦ та батьками; формує локальні рішення на основі потреб дітей, а не формальних показників;

підтримує педагогів у створенні безпечного, доступного, розвивального середовища;

акумулює кращі практики інклюзивного навчання;

сприяє формуванню культури довіри, людяності та рівності у громаді.